

การจัดการชุมชนการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง กรณีศึกษาภูลุมโล¹ และพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

Highland Sustainable Tourism Management: Phu Lom Lo

Case Study and network area

ผศ.ดร. วศิน ปัญญาภูรณะกุล¹

บทคัดย่อ

การศึกษารังนึมุ่งเน้นเพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง: กรณีศึกษาภูลุมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน โดยได้ผลสรุปตามวัตถุประสงค์ดังนี้

- เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนท่องเที่ยว และการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูลุมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืนพบว่า จากการสำรวจพัฒนาระบบการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาภูลุมโล เพื่อพักผ่อนหย่อนใจท่องเที่ยวและชมความงามของแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ตลอดจนกระแสการท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จึงส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในขณะที่พื้นที่ภูลุมโลเป็นพื้นที่ต้นน้ำมีเดือยในโซนการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดปัญหาจำนวนมากทั้งเรื่องเส้นทางการท่องเที่ยว จำนวนรถสำหรับบริการนักท่องเที่ยว การทำลายต้นนางพญาเสือโคร่ง การทิ้งขยะและตลอดจนปัญหาเรื่องห้องน้ำ การเข้ามาของนักท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีการเปลี่ยนจากชุมชนเกษตรกรเป็นชุมชนประกอบการด้านการท่องเที่ยว ทำให้กิจกรรมและวิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนไป คือ เกิดการมุ่งเน้นประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งด้านบ้านพัก ร้านอาหาร และรถบริการสำหรับรับส่งนักท่องเที่ยว

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยว ชุมชน อุทยานแห่งชาติภูทินร่องกล้า ในเรื่องการจัดการชุมชนบนพื้นที่สูงภูมโลและพื้นที่เขื่อมโยง

2. เพื่อศึกษาภาพการวางแผนอนาคต (Scenario Planning) ของชุมชน ท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง กรณีศึกษาภูมโลและพื้นที่เขื่อมโยงอย่างยั่งยืน เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท่องเที่ยว กับการจัดการ ท่องเที่ยวของชุมชนใน 3 มิติ คือ ภาพอนาคตที่ดีที่สุด ภาพอนาคตที่ไม่ดีที่สุด และ ภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด จากการศึกษาพบว่า แนวคิดหลักเพื่อก่อให้เกิด ความยั่งยืนของการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงภูมโลและพื้นที่เขื่อมโยง คือ แนวความคิดในการบริหารจัดการร่วม (Co – Management) ไม่ทำให้เกิด ความขัดแย้งในชุมชน เพื่อทำให้คนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่เห็นคุณค่าร่วมกัน โดยที่ ประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบการต่างๆ จะต้องเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินกิจการท่องเที่ยวของชุมชนในฐานะหุ้นส่วนทางสังคม (Social Partnership) เพื่อร่วมรับผลประโยชน์และรับผิดชอบต่อชุมชน ตลอดจน การดำเนินถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่มากกว่ากระแสของนักท่องเที่ยว และรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่จะนำเข้ามาสู่พื้นที่

แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุด ในการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง กรณีศึกษาภูมโล และพื้นที่เขื่อมโยงอย่างยั่งยืน ซึ่งมีเป้าหมายหลักเพื่อการแก้ไข ปัญหาอย่างยั่งยืน โดยมีวิสัยทัศน์ คือ การบริหารจัดการบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าและรักษาคุณค่าอย่างยั่งยืนโดยการบริหารจัดการแบบร่วม รับผิดชอบ พร้อมทั้งทิศทางในการพัฒนา 4 ทิศทาง ได้แก่ ทิศทางด้านแหล่ง ท่องเที่ยว ด้านทรัพยากรมนุษย์ การบริการและการท่องเที่ยว ด้านการจัดการ การท่องเที่ยว และทิศทางด้านการคุ้มครองทางสังคม (Social Protection)

3. เพื่อสร้างองค์ความรู้ ทิศทางและนโยบายแผนยุทธศาสตร์แผนกลยุทธ์ แผนงานโครงการทั้งระดับนโยบายและปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชน

ท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูล้อมโโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน โดยองค์ความรู้ที่ค้นพบคือวิธีวิทยาในการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูล้อมโโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงการจับคู่ตัวแปร

1) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องแบบแยกส่วน ระหว่างความสัมพันธ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการการท่องเที่ยวภูล้อมโโล

2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องแบบช้อนหับ ระหว่างความสัมพันธ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นกับความสัมพันธ์ของผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนภายหลังมีการท่องเที่ยวภูล้อมโโลสามารถกำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อวางแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด

3) การวิเคราะห์เพื่อความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องแบบประสาน ปัจจัยที่เกี่ยวข้องของปัญหาที่เกิดขึ้นกับความสัมพันธ์ของผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนภายหลังมีการท่องเที่ยวภูล้อมโโลสามารถกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อวางแผนภาพอนาคตที่ดีขึ้น โดยมีวิสัยทัศน์การบริหารจัดการบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเพิ่มมูลค่าและรักษาคุณค่าอย่างยั่งยืนโดยการบริหารจัดการแบบร่วมรับผิดชอบ ซึ่งประกอบด้วย 4 ทิศทาง 12 ยุทธศาสตร์ 19 แผนงาน 77 โครงการ

คำสำคัญ : ศักยภาพของชุมชนท่องเที่ยว, รูปแบบที่เหมาะสมของชุมชนท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, ชุมชนท่องเที่ยวแบบเชื่อมโยง

Abstract

The outcomes of the study on Highland Sustainable Tourism Management: Phu Lom Lo Case Study and network area can be summarized as followed:

1. According to the tourist behaviour survey, the intentions of tourists who visited Phu Lom Lo were to mainly relax and appreciate

the beauty of nature. The number of tourists is increasing and tourism has become the trend on social media; therefore, more facilities are on demand in that area. Since Phu Lom Lo is located in the upstream area and far from the main tourist attractions, some concerned issues have arisen including routes, transportations, the damages of Wild Himalayan Cherry trees, toilets, and wastes. Being a tourist destination, the community has transformed itself from the agriculture-based community to tourism-based. This transformation has also affected its people's way of life as well as their occupations. They tend to focus more on business relating to tourism such as; accommodations, restaurants, and transportation services. These changes have caused some conflicts among tourists, communities, and Phu Hin Rong Kla National Park regarding the management for Phu Lom Lo and its connected area.

2. The study on the scenario planning for tourism-based community as well as the sustainable management of that in Phu Lom Lo and its network area were to find the relationship between the tourism-based community and its management in 3 dimensions including: best-case scenario, worst-case scenario, and most-possible scenario. The results of the study reveal that the key concept of sustainable management for Phu Lom Lo and its network area is “Co-management” since it does not cause any conflicts in the community. This concept enables its people and others from outside to share the same values. As a social partnership, the locals and business owners can contribute to the development and promotion of tourism of the

community. They will also share benefits and responsibility for the community as well as recognize the capacity of their community rather than focusing on the increasing tourism trends and profits.

The vision of the best-case scenario of the sustainable management for community-based tourism in Phu Lom Lo and its network area with the purpose to find maintainable solutions is that the management must be operated upon local culture and knowledge in order to increase and maintain their values by using the co-management approach. Additional four areas of development will also include; tourist destinations, tourism and hospitality human resources, tourism management, and social protection.

3. To construct body of knowledge, directions and strategic policies, action plans, and project plans related to the management for community-based tourism in Phu Lom Lo and its network area for policy level towards operational level. The outcome body of knowledge is the methodology used for analyzing factors affecting the management for community-based tourism in Phu Lom Lo and its network area. The methodology is applied to find the relationship by matching variables.

1) Separation - an analysis on the relationship of relevant factors. This was conducted by separating the factors from the problems that happened during the management of Phu Lom Lo tourism.

2) Overlapping - an analysis on the relationship of relevant factors. This was to find the connection between existing

problems and the effects of the implementation of new strategy in most-possible scenario

3) Combination - an analysis on the relationship of relevant factors. This combined the factors related to existing problems and the effects of the implementation of new strategy in best-case scenario.

The vision states that the management must be operated upon local culture and knowledge in order to increase and maintain their values by using the co-management approach which includes; 4 directions, 12 strategies, 19 plans, and 77 projects.

Keywords: Potentials of Community-Based Tourism, Suitable Types of Community-Based Tourism, Community-Based Tourism, Extended Community-Based Tourism

ความเป็นมา และที่มาของปัญหา

พื้นที่ภูมิโลเป็นพื้นที่สาธารณะนรอยต์ของ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเลย เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก มีความสูง 1,680 เมตร จากระดับน้ำทะเลและมีอากาศ หนาวเย็นตลอดทั้งปี ในอดีตพื้นที่ภูมิโลเป็นพื้นที่สีแดง เนื่องจากเคยเป็นสมรภูมิรบ ระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายพระคocomมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ครั้นเมื่อเหตุการณ์สบ ชาร์มจึงได้เข้ามาครอบครองพื้นที่ ทั้งร้างงานป่า ทำไร่เลื่อนลอย จนภูมิโลกลายเป็น เข้าหัวใจ ต่อมากทางอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าที่ประกาศจัดตั้งขึ้นเป็นอุทยาน แห่งชาติในปี พ.ศ. 2527 และได้ดำเนินการแก้ปัญหาการบุกรุกป่าของชาวม้ง ในปี พ.ศ. 2551 ทำการขอพื้นที่คืน โดยตกลงกันให้ชาวม้งปลูกพืชไร่ควบคู่ไปกับต้น ปัญาเสือโครังเป็นระยะเวลา 3 ปี ก่อนออกจากพื้นที่ โดยได้จัดสรรงบพื้นที่สำหรับอยู่

อาศัยให้ใหม่ คือ ในพื้นที่บ้านร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก และบ้านกฤษทอน จังหวัดเลย

หลังจากนั้น ภูมิโล เริ่มมีการพัฒนาพื้นผืนป่าและธรรมชาติให้กลับคืนมา จนปัจจุบันพื้นที่ภูมิโล กลายเป็นแหล่งปลูกต้นナンพญาเสือโครงที่ใหญ่ที่สุดใน ประเทศไทย มีจำนวนนับหลายหมื่นต้นบนพื้นที่กว่า 1,200 ไร่ เมื่อถึงเดือนธันวาคม- กุมภาพันธ์ของทุกปี ดอกนางพญาเสือโครงก็จะเบ่งบาน สร้างความสวยงาม ทำให้ ภูมิโลกลายเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่นที่จะ พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวตั้งเดิมที่มีอยู่นั่นก็คือแหล่ง ท่องเที่ยวภัยใต้การควบคุมดูแลของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ตลอดจน การเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ ได้แก่ ภูทับเบิก จังหวัดเพชรบูรณ์ ห่างจากที่ ทำการอุทยาน 30 กิโลเมตร และตำบลกฤษทอน อำเภอต่านชัย จังหวัดเลย การพัฒนาดังกล่าวทำให้เกิดแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวบ้าง ภูมิโล เพื่อชมสัมผัสร่องหน้า และชมทัศนียภาพของดอยสีชนพูแห่งนี้มากขึ้น เป็น กระแสการท่องเที่ยวที่กำลังเกิดขึ้น เพราะคนรุ่นใหม่มีความต้องการที่เฉพาะเจาะจง มากขึ้น ดังปรากฏเป็นทัวร์จักรยาน ทัวร์ส่องนกหรือแม้กระทั่งทัวร์ตามรอยอาหาร เกิดขึ้น ภูมิโลสามารถตอบโจทย์ความต้องการของนักท่องเที่ยกลุ่มที่ต้องการสัมผัสร่องหน้าและชื่นชมความงามของดอยพญาเสือโครงหรือชาครุระเมืองไทย พร้อมกับ เกิดการขยายตัวของแหล่งท่องเที่ยวตั้งเดิมในมุ่งมองของที่พัก ร้านอาหาร กิจกรรม การท่องเที่ยว รถรับส่งนักท่องเที่ยวเข้าไปในพื้นที่ภูมิโล

สำหรับการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิโล นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางขึ้นภูมิโล โดยสามารถใช้เส้นทางในการเดินทางได้ 2 เส้นทาง คือ ขึ้นทางบ้านกฤษทอน อำเภอต่านชัย จังหวัดเลย และขึ้นทางบ้านร่องกล้า อำเภอครุฑ์ จังหวัดพิษณุโลก ด้วยศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัส และเกิดการกระจายรายได้ในพื้นที่ หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน จึงให้ความสนใจในการพัฒนาพื้นที่แห่งนี้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอุดหนุน จึงเกิด

การจัดตั้งชุมชนทางการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น ชุมชนส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน กก สะทอน จังหวัดเลย และชุมชนท่องเที่ยวชุมชนบ้านร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งทั้งสองชุมชนดำเนินการจัดสรับส่งและนำชุมชนที่ปลูกต้นปัญญาเสือโคร่ง พร้อมทั้ง จัดกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนและบริการที่พักแบบ Home Stay ให้กับนักท่องเที่ยว จากการสำรวจเบื้องต้นพบปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ คือ ชุมชนไม่มีแผนการบริหาร จัดการการท่องเที่ยวของชุมชน และขาดการประสานงานของชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูมิโล ในการบริหารจัดการ/ข้อตกลง/กฎระเบียบให้ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงส่งผลให้เกิดปัญหาที่ตามมาคือ ปัญหาพื้นที่จอดรถ สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถควบคุมรถ ของนักท่องเที่ยวไม่ให้ขึ้นภูมิโลได้จึงทราบว่าปัญหาด้านที่พัก พบว่า มาตรฐานที่พัก แบบ Home Stay การลักษณะทำที่พักแบบ Home Stay ไม่ได้รับการรับรอง และยัง พบว่าการประชาสัมพันธ์จากองค์กรภายนอก ไม่มีการประสานงานกันก่อนทำให้ นักท่องเที่ยวเข้าใจผิด และเกิดผลกระทบต่อชุมชน

จากการแสวงนิยมดังกล่าว ส่งผลให้ภูมิโลได้รับความนิยมและกลายเป็นจุด ขายแห่งใหม่ทางด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่รอยต่อ 3 จังหวัดและส่งผลดีต่อชุมชน ใกล้เคียงคือ คนในชุมชนมีงาน มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว แต่ทว่า หมู่บ้านกสพทอนและหมู่บ้านร่องกล้าก็กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่ ไม่เคยเผชิญมาก่อน นั่นคือ การขยายตัวอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยว การที่ นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนมากเกินกว่าที่เคยคาดการณ์ไว้ ก่อให้เกิด ผลกระทบตามมาอย่างตั้งกล่าวข้างต้น รวมไปถึงปัญหาทางสังคมที่ไม่เคยได้เตรียม รับมือมาก่อน เช่น จากความคิดที่ว่ากิจกรรมท่องเที่ยว คือ อาชีพเสริม สามารถใน ชุมชนบางส่วนเลี้งเห็นรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่ากิจกรรมหลักนั้น คือ เกษตรกรรม บางส่วนจะทิ้งวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมผันตัวเองไปเป็นนักธุรกิจด้าน การท่องเที่ยว รวมถึงการเข้ามาของคนภายนอกชุมชนที่เข้ามาสร้างบ้านพักเพื่อหา ผลประโยชน์ส่วนตัว ในลักษณะที่ผิดไปจากรูปแบบที่สมาชิกกลุ่มกำหนดขึ้น รวมถึง

การสื่อสารทางออนไลน์ (Facebook) ของบริษัทท่องเที่ยวภายนอก ที่มาจัดการ ท่องเที่ยวบนพื้นที่ชุมชน รวมถึงการนำเสนอและการขายโปรแกรมการท่องเที่ยวบนพื้นที่ท่องเที่ยวแทนชุมชน ส่งผลทำให้ระบบการท่องเที่ยวชุมชนที่จะมีการแบ่งปันผลประโยชน์ตามแนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ไม่สามารถทำได้อ漾่างเต็มรูปแบบ ก่อให้เกิดปัญหาความจัดสรรผลประโยชน์ไม่ลงตัว นอกจากนี้ ยังไม่มีปัญหาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการให้บริการที่ช้าชักนักกับอุทยานแห่งชาติภูทินร่องกล้า ตลอดจนการขยายตัวของภาคเอกชนในการจัดการจัดทำบ้านพักในรูปของ โอม สเตย์และรีสอร์ฟโดยเข้ามาซื้อที่ดินของคนในพื้นที่เพื่อจัดทำเป็นที่พักอาศัยและแหล่งบันเทิงจนเกิดการบุกรุกพื้นที่ป่า

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าพื้นที่ภูลุมโลและพื้นที่เชื่อมโยงจำเป็นต้องเร่งการดำเนินงานแบบบูรณาการ เพื่อแก้ปัญหาและสร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นให้กับคนในชุมชนด้วย เพื่อให้รู้เท่าทันและเตรียมพร้อมรับมือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมไปถึงการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างคุณค่าควบคู่ไปกับมูลค่าทางการท่องเที่ยว ดังนั้น การศึกษาการจัดการชุมชนการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูลุมโล และพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน จึงเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้คนในพื้นที่ภูลุมโลและพื้นที่เชื่อมโยงเข้าใจตนเอง ว่าปัจจุบันเป็นอย่างไร และสามารถมองเห็นแผนภาพอนาคต (Scenario Planning) ว่าจะเป็นโดยมองภาพอนาคตที่ดีที่สุด ภาพอนาคตที่ไม่ดีที่สุด และภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด และนำมากำหนดแผนยุทธศาสตร์และแผนการ กลยุทธ์เพื่อสร้างความยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนท่องเที่ยว และการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูลุมโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

2. เพื่อศึกษาภาพการวางแผนอนาคต Scenario Planning ของชุมชน ท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท่องเที่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนใน 3 มิติ คือ ภาพอนาคตที่ดีที่สุด ภาพอนาคตที่ไม่ดีที่สุด และภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด

3. เพื่อสร้างองค์ความรู้ ทิศทางและนโยบายแผนยุทธศาสตร์ แผนกลยุทธ์ แผนงานโครงการทั้งระดับนโยบาย และปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชน ท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัย คือ ภูมิโล และพื้นที่เชื่อมโยงได้แก่ บ้านร่องกล้า ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก บ้านตูบค้อและบ้านมากแข้ง ตำบลลูกสะตอน อำเภอค่านชัย จังหวัดเลย และบ้านทับเบิก ตำบลล่วงบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ในรูปแบบประชุมเชิงปฏิบัติการจำนวน 2 ครั้ง กับกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั้ง 3 จังหวัด 4 ชุมชน จำนวน 200 คน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการวางแผนอนาคต สู่กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ โดยมีขั้นตอนดังนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการวางแผนอนาคต สู่กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ในรูปแบบประชุมเชิงปฏิบัติครั้งที่ 1 ดำเนินการดังนี้

1.1 นำเสนอผลการศึกษาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลกระทบที่ได้รับจากการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ภูมิศาสตร์และพื้นที่เชื่อมโยงของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ภูมิศาสตร์และพื้นที่เชื่อมโยง ร่วมกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อทำการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ผลักดันภารกิจประสบความสำเร็จ (Research the driving forces) เป็นการค้นหาสิ่งที่จะพิจารณา (Where to look?) โดยถามว่าจะไปศึกษาที่สำคัญทางยุทธศาสตร์ของการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยืนโดยมองหาภาคต่อที่ดีที่สุด

1.2 การค้นหารูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน (Determine pattern of interaction) เป็นการวิเคราะห์เพิ่มเติมถึงปัจจัยแห่งเหตุที่มี ความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จ และพิจารณาดูความสัมพันธ์ระหว่างกันของปัจจัยชี้นำ (Drivers) โดยอาจจะให้หลักการของ SWOT และ (S-W-O-T MATRIX) มาช่วยในทางแนวทางการแก้

1.3 กำหนดเหตุการณ์ในอนาคต (create scenario) ข้างต้นภายหลังจากการวิเคราะห์ SWOT ให้นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT มาเพื่อกำหนด Scenario Agenda หรือประเด็นของ Scenario ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญทางด้านการท่องเที่ยวชุมชนในแต่ละด้านจะต้องพิจารณาถึง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นประเด็นหลักๆ กว้างๆ โดยประเด็นเหล่านี้ต้องเป็นประเด็นที่มีความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และมีความกังวลถึงปะตีเด็น ซึ่งในแต่ละประเด็นควรจะมีความเป็นอิสระจากกันนั้นคือ ไม่ควรจะเป็นประเด็นที่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อเป็นการแก้ปัญหาระยะสั้น กลาง ยาว

2. ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ในรูปแบบประชุมเชิงปฏิบัติครั้งที่ 2 ดำเนินการ ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์ความหมาย (Analyze Implication) วิเคราะห์ความหมายในมุมมองที่เข้าใจได้่ายขึ้นตามแนวทางการท่องเที่ยวชุมชน โดยหลังการกำหนด Scenario Agenda ที่สำคัญได้แล้ว ก็ให้จัดเรียงตามลำดับความสำคัญ

ของแต่ละประเด็นในแต่ละด้าน หลังจากนั้นก็ให้กำหนดระยะเวลาสำหรับ Scenario Agenda แต่ละประการโดยมองไปในอนาคตว่า Scenario ในแต่ละประการจะส่งผลกระทับต่อกลยุทธ์และการตัดสินใจในด้านการท่องเที่ยวชุมชนในอนาคต เพื่อประเมินการแก้ปัญหาระยะสั้น กลาง ยาว และภาพอนาคตที่ดีที่สุด และภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด

2.2 การประเมินสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง (Evaluate Scenario)

2.3 การติดตามตัวบ่งชี้สถานการณ์ (Monitor Indicator) จำนวนของ Scenario ที่เหมาะสมนั้นไม่ควรจะต่ำกว่าสอง และไม่ควรที่จะเกินสี่ ซึ่งเมื่อกำหนด Scenario Agenda เสร็จสิ้นแล้วก็นำ Scenario Agenda แต่ละประเด็นมาเปรียบเทียบกันเพื่อกำหนดขึ้นมาเป็น Scenario หรือความเป็นไปได้ในอนาคตตาม Scenario Agenda ที่กำหนดขึ้นและจากนั้นจึงดำเนินการตามขั้นตอนของจัดทำแผนยุทธศาสตร์ต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูลิมโโล และพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน สามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ การวิจัยได้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนท่องเที่ยว และการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูลิมโโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

ผลของการประชุมในครั้งที่ 1 วันที่ 4 กรกฎาคม 2559 เพื่อนำเสนอศักยภาพของชุมชนท่องเที่ยว การจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูลิมโโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน ที่นำมาจากการสำรวจทำให้เกิดข้อค้นพบสำคัญคือ ก่อนปี พ.ศ.2554 นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้จักสถานที่เขตบริเวณพื้นที่ภูลิมโโล และพื้นที่เชื่อมโยงในฐานะที่เป็นภูทิ่นร่องกล้า ภูทับเบิก บ้านกักสะทอน หรือด่าน

ซ้ายมากกว่าคำว่า “ภูมิโล” ซึ่งเป็นคำใหม่ที่เกิดขึ้นภายหลัง เพื่อใช้เรียกแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่กว่า 1,200 ไร่ ณ อุทยานแห่งชาติภูทิร่องกล้า ดำเนินการปลูกต้นナンพญาเสือโครร์งซึ้นเพื่อรักษาพื้นที่ดั้นน้ำ และเมื่อมีการเปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางขึ้นไปยังภูมิโล เพื่อเยี่ยมชมความสวยงามของดอกナンพญาเสือโครร์งในปี พ.ศ.2554 ผลปรากฏว่าเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมากและถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระแสการท่องเที่ยวภูมิโล บนพื้นที่เชื่อมโยงจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงไปจากเดิม

ท่ามกลางกระแสการท่องเที่ยวใหม่ที่เน้นการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ ที่ไม่เคยมีใครค้นพบพร้อมนำเสนอผ่านระบบเครือข่ายสื่อออนไลน์ ส่งผลให้เกิดกระแสการเข้ามาภูมิโล และพื้นที่เชื่อมโยงของนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่อย่างมหาศาล ซึ่งมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากเดิม เนื่องจากถูกนัดหมายให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดการท่องเที่ยวของคนทุกช่วงวัย ซึ่งแตกต่างจากการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงโดยทั่วไป โดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาภูมิโลเพื่อท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ คิดเป็นร้อยละ 55.8 ปัจจัยในการตัดสินใจท่องเที่ยว ลำดับแรก คือ ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว

ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่เพิ่งเดินทางมาเป็นครั้งแรก คิดเป็นร้อยละ 79.0 โดยเดินทางมาพร้อมกลุ่มเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 50.8 โดยมีขนาดของกลุ่ม คือ 2-5 คน คิดเป็นร้อยละ 54.0 ในขณะที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิโลจะใช้เวลาในการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน คิดเป็นร้อยละ 43.3 นักท่องเที่ยวใช้รถยนต์เป็นพาหนะหลักในการเดินทางมาท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 74.8 และได้ใช้บริการนำเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวบ้านใหม่ร่องกล้า คิดเป็นร้อยละ 32.5 ส่วนสาเหตุที่นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาท่องเที่ยวอีกครั้งคือ ประทับใจในความสวยงามของพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 65.5 กระบวนการตัดสินใจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวจะมีขั้นตอนคือได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวภูมิโลจากสื่อสังคมออนไลน์ (Facebook, เว็บไซต์ Pantip) เป็นสำคัญ

กระแสความนิยมดังกล่าวส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากมาท่องเที่ยวที่ภูมิโลประกอบกับพื้นที่ภูมิโลนั้น ตั้งอยู่ในโซนที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ มีเชิงพื้นที่บริการนักท่องเที่ยว จึงส่งผลทำให้ไม่สามารถก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกใดๆ บนพื้นที่นี้ แต่สามารถดำเนินการได้ เพราะขัดกับระบบการบริการที่มาสร้างห้องน้ำให้ แต่ไม่สามารถดำเนินการได้ เพราะขัดกับระบบของพื้นที่ ซึ่งปัจจุบันจึงต้องใช้ห้องน้ำบริการนักท่องเที่ยวแบบชั่วคราว และจากการศึกษาสามารถสรุปปัญหาที่เกิดขึ้นได้จากการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ภูมิโล หลายประการ ดังนี้

1. ปัญหารื่องเส้นทางท่องเที่ยว ถนนยังคงเป็นถนนดินแดงส่งผลให้เกิดปัญหารื่องของฝุ่นละอองเมื่อเวลามีรถแล่นผ่าน เนื่องจากนักท่องเที่ยวนำรถส่วนตัวขึ้นภูมิโล (ทั้งรถจักรยานยนต์ รถยนต์ขับเคลื่อนสองล้อ และรถยนต์ขับเคลื่อนสี่ล้อ) ทำให้เกิดการกระจายของฝุ่นละออง

2. ปัญหารื่องของการขับรถบริการนำชมแหล่งท่องเที่ยวจากจุดบริการรถอุทัยานแห่งชาติภูทินร่องกล้า เนื่องจากในช่วงเปิดฤดูการท่องเที่ยว จะมีผู้คนออกพื้นที่มาขับรถบริการนำชมแหล่งท่องเที่ยว หรือเป็นคนในพื้นที่แต่ไม่ได้ผ่านการอบรมการขับรถบริการในพื้นที่จึงทำให้เกิดปัญหา คือ ขาดความชำนาญการขับรถในเส้นทาง รวมทั้งความเข้าใจจุดจอดรถที่เหมาะสมส่งผลทำให้เกิดปัญหารถติดเกิดอุบัติเหตุได้ นอกจากนี้การให้ข้อมูลการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว อาจจะทำได้ไม่ดีหรือการบริการนักท่องเที่ยวไม่ดี ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความไม่ประทับใจรวมถึงไม่มีการตรวจสอบสภาพรถก่อนการบริการการท่องเที่ยวอย่ามทำให้เกิดอุบัติเหตุได้

3. ปัญหารื่องนักท่องเที่ยวทำลายต้นนางพญาเสือโคร่ง เช่น โน้มกิ่งต้นนางพญาเสือโคร่งเพื่อถ่ายรูป อีกทั้งยังมีบางส่วนที่มีการเด็ดดอกนางพญาเสือโคร่งเพื่อนำมาถ่ายรูปและเก็บใส่กระเบากลับไป รวมถึงการตามใจและละเลยความสนใจ

นักท่องเที่ยวของคนบริการขับรถนำชมแหล่งท่องเที่ยว ที่นำรถเข้าไปจอดใต้ต้นนางพญาเสือโคร่ง เพื่อให้นักท่องเที่ยวโน้มกิ่งนางพญาเสือโคร่งเข้ามาถ่ายรูป เป็นต้น

4. ปัญหาเรื่องห้องน้ำ เนื่องตามประกาศของอุทยานแห่งชาติ มีกฎระเบียบห้ามไม่ให้มีสิ่งก่อสร้างถาวรในพื้นที่อนุรักษ์ จึงส่งผลให้การสร้างห้องน้ำถาวรให้สะอาดและมีจำนวนเพียงพอทำได้ยาก ประกอบกับพื้นที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิโลไม่มีเจ้าหน้าที่มาทำความสะอาดห้องน้ำซึ่คราวจึงทำให้ช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว ส่งผลเกิดปัญหาห้องน้ำไม่สะอาดและขยะจากกระดาษชำระจำนวนมาก

5. ปัญหาเรื่องขยะ เนื่องจากเริ่มมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่ขึ้นชมแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นจึงทำให้มีจำนวนขยะในแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

อาจสรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิโลก่อการเข้ามาศึกษาวิจัยการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

ภูมิโล (U) แบรนด์ของพื้นที่ภูมิโลสร้างขึ้นมา เป็นป้ายหมายสำคัญของการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่มุ่งเน้นความสะอาดใหม่ และผลตอบรับที่ดีรับการเชื่อมผ่านยอดโลก จำกัดสื่อออนไลน์เป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่เข้ามาแทนที่การท่องเที่ยวแบบเดิม เช่น การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชิงประวัติศาสตร์ เชิงวัฒนธรรมการไหว้หาดในพื้นที่เดิม

ก่อนที่จะเกิดกระแสการท่องเที่ยวภูมิโลชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่รอบๆ ภูมิโล ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพาะปลูกบนพื้นที่สูงตามที่ดินที่ได้รับ การจัดสรรพื้นที่ ต่อมามีการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติภูทินร่องกล้า จึงได้เริ่มมีกลุ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาเรียนรู้ถึงประเพณีของชาวเขา บ้างมีเพียงการนำสินค้าเกษตรบนพื้นที่สูง และผลิตภัณฑ์ในชุมชนมาขายนักท่องเที่ยว โดยชุมชนต่างๆ ยังมิได้ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมากนัก ยกเว้นบ้านทับเบิกใหม่ที่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวควบคู่กับเข้าค้อ และบ้านใหม่ร่องกล้า ที่มีการอบรมการท่องเที่ยวชุมชน

เมื่อสถานการณ์การท่องเที่ยวภูมิโลได้ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน 4 หมู่บ้าน ในพื้นที่วิจัย ได้แก่ บ้านใหม่ร่องกล้า อำเภอครัวไทย จังหวัดพิษณุโลก บ้านตูบค้อ บ้านหมากแข็ง อำเภอต่านชัย จังหวัดเลย และบ้านทับเบิกใหม่ อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับที่ต่างกัน โดยสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1-4

ตาราง 1 กิจกรรมและการเสนอคุณค่าของชุมชน

หมู่บ้าน	รูปแบบเดิม	รูปแบบใหม่	การเปลี่ยนแปลง
บ้านทับเบิกใหม่	ชุมชนเกษตรกรรม ปลูกและขายพืชผลทางการเกษตรเป็นหลัก	ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวให้บริการด้านการท่องเที่ยว เช่น ให้บริการด้านที่พัก ร้านอาหาร เครื่องดื่ม ร้านขายสินค้าเกษตร ร้านขายของชำ ร้านของสินค้าประเภทของฝาก ของที่ระลึก	เปลี่ยนแปลงชัดเจน

หมู่บ้าน	รูปแบบเดิม	รูปแบบใหม่	การเปลี่ยนแปลง
บ้านใหม่ร่องกล้า	การท่องเที่ยวชุมชนเพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมและศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ในชุมชน	การท่องเที่ยวมหานคร การท่องเที่ยวชุมชนโลเพื่อขึ้นไปชุมชนทางพญาสีอโครงบนภูมิโล	เปลี่ยนแปลงชัดเจน
บ้านตุบค้อ	ชุมชนเกษตรกรรม	ชุมชนเกษตรกรรมที่เป็นทางผ่านไปภูมิโล	เริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย
บ้านหมากแข้ง	ชุมชนเกษตรกรรม	ชุมชนเกษตรกรรม	ไม่เปลี่ยนแปลง

ตาราง 2 เครือข่ายของชุมชน

หมู่บ้าน	รูปแบบเดิม	รูปแบบใหม่	การเปลี่ยนแปลง
บ้านทับเบิกใหม่	คนภายในชุมชนที่ส่วนใหญ่เกิดและเติบโตภายในพื้นที่	เกิดรูปแบบความสัมพันธ์แบบปัจจุบันมากขึ้นเนื่องจากเป็นพื้นที่ธุรกิจเอกชนต่างคนต่างดำเนินกิจการ	เปลี่ยนแปลงชัดเจน
บ้านใหม่ร่องกล้า	คนภายในชุมชนที่ส่วนใหญ่เกิดและเติบโตภายในพื้นที่	เครือข่ายพันธมิตรแบบใหม่คือผู้ประกอบการธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	เปลี่ยนแปลงชัดเจน

หมู่บ้าน	รูปแบบเดิม	รูปแบบใหม่	การเปลี่ยนแปลง
บ้านตูบค้อ	คนภายในชุมชนที่ส่วนใหญ่เกิดและเติบโตภายในพื้นที่ และพ่อค้าแม่ค้าที่มารับซื้อสินค้าเกษตรรายในชุมชนและพ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดรับซื้อผลผลิตการเกษตร	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ชุมชนท่องเที่ยวกางสะพอน	เปลี่ยนแปลงโดยมีมีกลุ่มที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยว
บ้านหมากแข้ง	คนภายในชุมชนที่ส่วนใหญ่เกิดและเติบโตภายในพื้นที่ และพ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามาขายรับซื้อสินค้าเกษตรในพื้นที่	คนภายในชุมชนที่ส่วนใหญ่เกิดและเติบโตภายในพื้นที่ พ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามาขายรับซื้อสินค้าเกษตรในพื้นที่	ไม่เปลี่ยนแปลง

ตาราง 3 กลุ่มลูกค้าที่เข้ามาในชุมชนและความสัมพันธ์

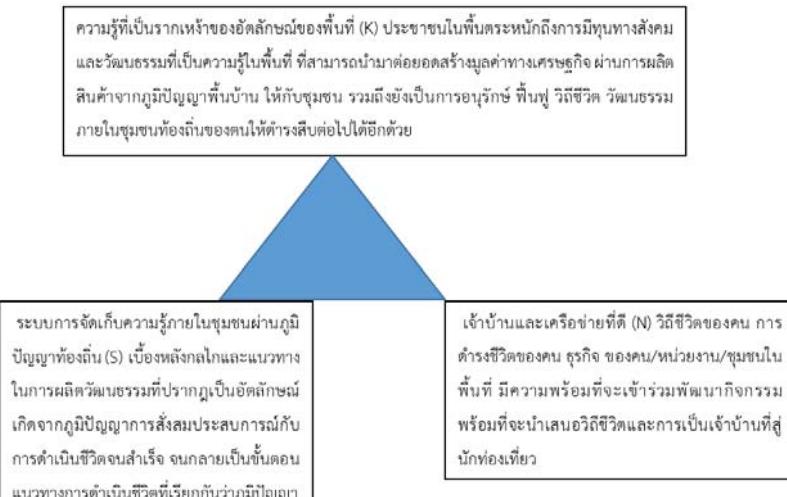
หมู่บ้าน	รูปแบบเดิม	รูปแบบใหม่	การเปลี่ยนแปลง
บ้านทับเบิกใหม่	นักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะที่มีความสนใจเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ชาวเขา การสื่อสารแบบปากต่อปากเป็นหลัก	นักท่องเที่ยวชาวชน ที่ต้องการชิ้นไปสัมผัส อากาศหนาวเย็น และชื่นชมทัศนียภาพ และความสวยงามของดอกพญาเสือ โครง ผู้ประกอบการกับลูกค้าและมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบปัจเจกมากขึ้น และมีการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์	เปลี่ยนแปลงขัดเจน

หมู่บ้าน	รูปแบบเดิม	รูปแบบใหม่	การเปลี่ยนแปลง
บ้านใหม่ร่องกล้า	นักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะที่มีความสนใจเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ชาวเขา การสื่อสารแบบปากต่อปากเป็นหลัก	นักท่องเที่ยวจำนวนมาก ที่ต้องการขึ้นไปสัมผัสอาชีวภาพเย็น และชื่นชมทัศนียภาพ และความสวยงามของดอกพญาเสือ โครง ผู้ประกอบการกับลูกค้าและมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบปัจเจกมากขึ้น และมีการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์	เปลี่ยนแปลงชัดเจน
บ้านตุบค้อ	พ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามารับซื้อสินค้า เกษตรกรรมภายในชุมชน และพ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดรับซื้อผลผลิตการเกษตร สื่อสารแบบปากต่อปาก	นักท่องเที่ยว ที่ต้องการขึ้นไปสัมผัสอาชีวภาพเย็น และชื่นชมทัศนียภาพและความสวยงามของดอกพญาเสือโครง เกิดการให้บริการการท่องเที่ยวผ่านชุมชนการสื่อสารเริ่มใช้สื่อออนไลน์	เริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย
บ้านหมากแข้ง	พ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามารับซื้อสินค้า การเกษตรกรรมภายในชุมชน สื่อสารแบบปากต่อปาก	พ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามารับซื้อสินค้า การเป็นหลักเกษตรกรรมภายในชุมชน สื่อสารแบบปากต่อปาก	ไม่เปลี่ยนแปลง

ตาราง 4 โครงสร้างต้นทุนและกระแสรายได้ของชุมชน

หมู่บ้าน	รูปแบบเดิม	รูปแบบใหม่	การเปลี่ยนแปลง
บ้านทับเบิกใหม่	เครื่องมือเครื่องจักร สำหรับทำเกษตรกรรม เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาเร่ง การเจริญเติบโต ยา กำจัดแมลง ค่าน้ำมัน	รายได้หลักจากลงทุน ใน การสร้างที่พัก เช่น บ้านพักเรสอร์ท การสร้างร้านสำหรับขายอาหาร เครื่องดื่ม สินค้าของที่ระลึก	เปลี่ยนแปลง ขัดเจน
บ้านใหม่ ร่องกล้า	เครื่องมือเครื่องจักร สำหรับทำเกษตรกรรม เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาเร่ง การเจริญเติบโต ยา กำจัดแมลง ค่าน้ำมัน	รายได้หลักจากลงทุนใน การดัดแปลงบ้านเป็นที่พัก และร้านค้า การสร้างที่พักขึ้นมาใหม่ รถระบบที่ใช้ในการรับ-ส่งนักท่องเที่ยว น้ำมันเชื้อเพลิง	เปลี่ยนแปลง ขัดเจน
บ้านตุบค้อ	เครื่องมือเครื่องจักร สำหรับทำเกษตรกรรม เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาเร่ง การเจริญเติบโต ยา กำจัดแมลง ค่าน้ำมัน	มีรายได้หลักจากลงทุน การเพิ่มค่าใช้จ่าย ในกลุ่มที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยว ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง เพื่อขับรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยว	ส่วนกลุ่มที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลง
บ้านหมาก แข็ง	เครื่องมือเครื่องจักร สำหรับทำเกษตรกรรม เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยา กำจัดแมลงค่าน้ำมัน	เครื่องมือเครื่องจักร เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยา กำจัดแมลง ค่าน้ำมัน	ไม่เปลี่ยนแปลง

ตารางที่ 1- 4 อาจสรุปปัจจัยของปัญหาของชุมชนหลังการขยายตัวทางการท่องเที่ยว

จากสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนทั้ง 4 ชุมชนและสถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงที่ผ่านมา ภายหลังดำเนินการวิเคราะห์ (S-W-O-T MATRIX) ของชุมชนท่องเที่ยวพบว่า การประยุกต์ใช้กลยุทธ์ปรับด้วยการเสริมความมั่นคง (Strengthening Strategy) เพื่อการปรับสภาพและความสามารถของชุมชนท่องเที่ยว และพยายามปรับสภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อให้เกิดโอกาสที่ดีในอนาคต ที่ชุมชนท่องเที่ยวและพื้นที่เชื่อมโยงสามารถตีต่อ เข้มแข็ง ได้อย่างยั่งยืน โดยปัจจัยที่สำคัญต่อการดำเนินกลยุทธ์ดังกล่าวประกอบด้วย 6 ปัจจัยหลัก ดังนี้

1. ปัจจัยด้านคนที่เป็นเครือข่าย (N): เจ้าบ้านและเครือข่ายที่ดีในชุมชน
2. ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว (U): แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวอุดนิยมของเมืองไทย

3. ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (S): ประชาชนในพื้นที่ระบุถึงความสำคัญของภูมิปัญญาในฐานะที่เป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่สามารถนำมาต่อ�อดสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ผ่านการผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาพื้นบ้านให้กับชุมชน

4. ปัจจัยด้านการจัดการ (M): ในพื้นที่ภูมิปัญญาและพื้นที่เชื่อมโยงมีระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ดีเนื่องจากมีหน่วยงานเข้ามารับผิดชอบอย่างชัดเจน แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อแบรนด์ชาครະเมืองไทยมากกิจกรรมในพื้นที่ส่งผลให้เกิดการลดทอนคุณค่าอัตลักษณ์อีกด้วย ในพื้นที่ แต่ก็ยังสามารถที่จะปรับรูปแบบการบริหารจัดการได้

5. ปัจจัยด้านนักท่องเที่ยว (T): นักท่องเที่ยวมหานครที่เดินทางมาตามแบรนด์ชาครະเมืองไทยขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

6. ปัจจัยด้านอัตลักษณ์ (K): ประชาชนในพื้นที่ระบุถึงความสำคัญของความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของอัตลักษณ์ของพื้นที่

ผลจากการวิเคราะห์ดังกล่าว นำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ที่เป็นเป้าหมายในอนาคต คือ การบริหารจัดการบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าและรักษาคุณค่าอย่างยั่งยืน โดยการบริหารจัดการแบบร่วมรับผิดชอบ โดยมีแนวทางในการดำเนินงาน 3 ทิศทาง ทิศทางที่หนึ่งคือเรื่องของแหล่งท่องเที่ยว ทิศทางที่สองคือเรื่องของทรัพยากรมนุษย์ด้านบริการและการท่องเที่ยว และทิศทางที่สาม คือเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยว

2. เพื่อศึกษาภาพการวางแผนอนาคต (Scenario Planning) ของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิปัญญาและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืนเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท่องเที่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนใน 3 มิติ คือ ภาพอนาคตที่ดีที่สุด ภาพอนาคตที่ไม่ดีที่สุด และภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด

การศึกษาภาพการวางแผนอนาคต (Scenario Planning) ของชุมชน ท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืนนี้ คณะกรรมการศึกษาฯ แนวทางแก้ไขเพื่อให้เกิด การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยทำการประชุมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในพื้นที่ทั้ง 3 จังหวัด 4 หมู่บ้าน 5 องค์กร เพื่อร่วมวิเคราะห์ปัญหาในพื้นที่ภูมิโล ที่เกิดจากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งวางแผนเพื่อการจัดการพื้นที่การท่องเที่ยวในภูมิโล ผ่านการดำเนินงานในการร่วมระหว่างรัฐ เอกชนและมหาวิทยาลัย

โดยสามารถแบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ดำเนินการ ประชุมร่วมครั้งที่ 1 ในวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2559 เพื่อค้นหาแผนภาพอนาคต ที่เป็นไปได้มากที่สุดของชุมชนท่องเที่ยว และการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง กรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน พร้อมแนวทางการแก้ไขปัญหา เร่งด่วนเพื่อให้ทันต่อการเปิดศูนย์กลางท่องเที่ยวปลายปี พ.ศ.2559 และพ.ศ.2560 และ ระยะที่ 2 ดำเนินการประชุมร่วมครั้งที่ 2 ในวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2559 เพื่อ ค้นหาแผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบน พื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิโล และพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

2.1 แผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด ของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

การประชุมครั้งที่ 1 วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2559 ผลที่ได้จากการประชุม คือภาพอนาคตที่ดีที่สุดของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง กรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน แต่การจะดำเนินการเพื่อให้เป็นไป ตามภาพอนาคตที่ดีที่สุดตั้งกล่าวขึ้นจำเป็นต้องระยะเวลานาน เนื่องจากเป็น การปรับเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงภูมิโล และพื้นที่ เชื่อมโยงของทุกภาคส่วน ประกอบกับการที่พื้นที่ภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงกำลัง ประสบกับปัญหาอย่างรุนแรงหลากหลายมิติ และหลายระดับ อันเนื่องมาจาก

การท่องเที่ยวจนนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ และกลุ่มนชาติพันธุ์ ในพื้นที่รอบๆ พื้นที่ภูมิโลที่มีประชุมจึงมีมิติว่าให้ใช้งานวิจัยเป็นฐานในการหา มาตรการ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาระยะเร่งด่วน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและ ลดความขัดแย้งที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ เช่น การขยายตัวของรีสอร์ฟ การลอบเบ้าป่าและการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน การลอบเข้ามาของแรงงานต่างด้าวและ แฟงตัวอยู่ในภาคบริการ รวมถึงการลอบวางระเบิดของผู้เสียผลประโยชน์ในพื้นที่จน นำไปสู่ผลเสียของการท่องเที่ยวในภาพรวม ซึ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบนพื้นที่และ ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 จังหวัด มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันถึงการหาแผนภาพอนาคตที่ เป็นไปได้มากของชุมชนท่องเที่ยว และการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง กรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน เพื่อแก้ปัญหาระยะสั้นให้ทันตุภัค ท่องเที่ยวของพื้นที่ภูมิโล โดยการวางแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุดมีขั้นตอน ดังนี้

ประการ 1 การสำรวจการศึกษาลักษณะการการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบน พื้นที่ภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงและทำการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับ นักท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยง

ประการที่ 2 ประชุมหาแนวทางในการจัดการการให้บริการนักท่องเที่ยว ร่วมกับชุมชนการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านใหม่ร่องกล้า ในวันที่ 15-16 พฤษภาคม พ.ศ.2559 ณ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวบ้านใหม่ร่องกล้า มีเป้าหมายเพื่อร่วมกัน วิเคราะห์และวางแผนแนวทางการบริหารจัดการเพื่อแก้ปัญหาเบื้องต้น นำผลจาก การประเมินขีดความสามารถมาทำการทดสอบการบริการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาใน อดีต ร่วมกับชุมชนก่อน จนเกิดแนวทางที่ชัดเจน

ประการที่ 3 คัดผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาทดสอบและข้อตกลงกับชุมชน ต่างๆ พร้อมนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาระยะเร่งด่วน เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินงาน การท่องเที่ยวภูมิโล ซึ่งแต่ตั้งโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสียก่อนพิจารณา

สรุปผลปรากฏว่าคณะกรรมการชุดดังกล่าวได้ลงมติออกระเบียบ ข้อบังคับ
และมาตรการต่างๆ โดยมีประเด็นสำคัญที่ขอนำเสนอ ดังนี้

1. จุดจอดรถรายละเอียดและจุดบริการท่องเที่ยวภูมิโล

ทางคณะกรรมการมีมติให้จัดจุดจอดรถเพื่อเปลี่ยนมาใช้รถของชุมชนในการขับขี่ยodicภูมิโลเพิ่มจาก 3-5 จุด เป็น 7 จุด ได้แก่ โดยเป็นจุดจอดรถภายนอกอุทยาน 3 จุด และภายในเขตอุทยาน 4 จุด โดยสามารถจอดรถได้ทั้งสิ้นประมาณเกือบ 2,000 คัน ในขณะที่ฝั่งกากสหอน ชุมชนท่องเที่ยวของกากสหอนมีที่จอดรถที่สามารถรองรับรถนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 500 คัน และมีจุดจอดรถสำรองที่สามารถรองรับรถนักท่องเที่ยวได้เพิ่มเติมอยู่ประมาณ 3 จุด คือ โรงเรียนบ้านห้วยมุ่นประมาณ 100 คัน, โรงเรียนตุบค้อประมาณ 100 คัน, ด่านตุบค้อประมาณ 50 คันจุดที่ 1. บริเวณหน้าศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ให้บริการโดยเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเขตอุทยานฯ แล้ว จุดนี้มีรถให้บริการจำนวน 125 คัน และมีพื้นที่สำหรับจอดรถ 700 คัน ระยะทางจากจุดบริการถึงภูมิโล 14 กิโลเมตร ค่าบริการ 1,000 บาทต่อคัน (1 คัน นั่งไม่เกิน 10 คน)

จุดที่ 2 บริเวณทางขึ้นภูมิโลในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ด้านอ.นครไทย ให้บริการโดยกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านใหม่ร่องกล้า จุดนี้มีรถให้บริการจำนวน 130 คัน และเป็นจุดให้บริการที่มีระยะทางใกล้ภูมิโลมากที่สุดโดยมีระยะทางจากจุดบริการถึงภูมิโล 7 กม. ค่าบริการ 1,000 บาทต่อคัน (1 คัน นั่งไม่เกิน 10 คน)

จุดที่ 3 จุดบริการบ้านห้วยน้ำไช ตั้งอยู่ในหมู่บ้านร่องกล้า หมู่ 10 ต.เนินเพิ่ม อ.นครไทย จ.พิษณุโลก ตั้งอยู่ก่อนถึงด่านเก็บค่าบริการเข้าอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าประมาณ 1 กม. ให้บริการโดยกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านใหม่ร่องกล้า เหมาะสำหรับจอดรถบัสและนักท่องเที่ยวที่ไม่ชำนาญในการขับรถขึ้นเขาเอง มีรถให้บริการจำนวน 30 คัน และพื้นที่จอดรถประมาณ 300 คัน ระยะทางจากจุด

บริการถึงภูมิโล 24 กม. มี 2 ราคา คือ จำนวน 1-6 คน ราคา 1,500 บาท และ จำนวน 7-10 คน ราคา 2,000 บาท

จุดที่ 4 ภายในองค์การบริหารส่วนตำบลกฤษทอน อ.ด่านชัย จ.เลย ให้บริการโดย ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนกฤษทอน เหมาะสำหรับ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเส้นทางวัดและภาคอีสาน มีล้านจอดรถได้มากกว่า 500 คัน ระยะทางจากชุมชนฯ ถึงภูมิโล 25 กม. มี 2 ราคา คือ จำนวน 1-6 คน ราคา 1,500 บาท และจำนวน 7-10 คน ราคา 2,000 บาท

2. การแบ่งหน้าที่ดูแลขยะ ในส่วนของกลุ่มท่องเที่ยวบ้านใหม่ร่องกล้าจะมี การจัดการขยะ โดยมีการจัดการในรูปแบบของการรับผิดชอบของรถแต่ละคันที่เข้า ลงทะเบียนเพื่อเป็นรถในการนำที่เที่ยวจะต้องมีการจัดการขยะที่นักท่องเที่ยวนำขึ้น แปลงภูมิโล แล้วต้องนำมารีไซเคิลในพื้นที่ของหมู่บ้านเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเรื่องขยะใน การชมแปลงภูมิโล รวมถึงการจัดเตรียมจุดทิ้งขยะให้มีบริการในจุดต่างๆ ใน การเข้าชมแปลงภูมิโล โดยจะมีทางกลุ่มท่องเที่ยวบ้านใหม่ร่องกล้า อุทัยนาฯ และ กลุ่มท่องเที่ยวกฤษทอนช่วยกันในการรับผิดชอบดูแล

3. กฎระเบียบและข้อห้ามสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในเขตอุทัยนา แห่งชาติ ส่วนใหญ่เป็นไปตามกฎระเบียบและข้อห้ามดังเดิมของอุทัยนาแห่งชาติ แต่มี กฎระเบียบและข้อห้ามเพิ่มเติมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวภูมิโล ดังนี้

1. ไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวนำอาหารอื่นๆ ที่ไม่ใช่รถ บริการที่อุทัยนาอนุญาตเข้าไปในเขตภูมิโลโดยเด็ดขาด ตั้งแต่วันที่ 24 ธันวาคม 2559 เป็นต้นไป

2. รถเที่ยวแรกเริ่ม 05.00 น. และเที่ยวสุดท้าย 16.30 น.

3. ห้ามพักค้างแรมบริเวณภูมิโลโดยเด็ดขาด

4. ห้ามเด็ดดอกไม้ โน้มกิ่ง ขึ้นต้นไม้ หรือทำให้เสียหาย

4. ระเบียบและคุณสมบัติของบุคคลที่ขับขี่ยานพาหนะโดยสารให้บริการ นักท่องเที่ยวเข้าชมภูมิโล มีสาระสำคัญที่ขอนำเสนอต่อไปนี้

1. พนักงานขับรถของกลุ่มฯ/ชุมชนฯ จะต้องมีใบอนุญาตการขับขี่ไม่หมดอายุ และการแต่งกายของคนขับรถจะต้องแต่งกายสุภาพ ชุดที่ชุมชนกำหนด เป็นแบบมาตรฐานเดียวกัน พูดจาสุภาพ และห้ามดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยเด็ดขาด

2. รถยนต์ที่ทางสมาคมของชุมชนฯ นำเข้ามาให้บริการแก่นักท่องเที่ยวจะต้องอยู่ในสภาพดีปลดภัย มีพระร้าบัญญัติคุ้มครองตามกฎหมาย และจะต้องมีสัญลักษณ์ของกลุ่มฯ/ชุมชนฯ และหมายเลขติดรถที่ชัดเจน

3. หากมีสมาชิกของกลุ่มฯ/ชุมชนฯ กระทำผิด ชุมชนฯจะต้องรับผิดชอบโดยการกำหนดโทษพิจารณาแจ้งผู้กระทำผิดดังกล่าวให้หยุดการดำเนินการใดๆ ในเขตอุทยานฯ ตามระยะเวลาที่สมควร และจะต้องแจ้งรายงานให้อุทยานฯ ทราบเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อทางอุทยานฯจะได้พิจารณาบทลงโทษตามกฎหมายต่อไป

4. รูปแบบสติ๊กเกอร์ติดรถ สติ๊กเกอร์สำหรับติดรถที่ให้บริการนำเที่ยวกู่ล่มโล มีตามที่คณะกรรมการอนุมัติเมืองอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ชุมชนท่องเที่ยวน้ำใหม่ร่องกล้า และชุมชนท่องเที่ยววัฒนธรรม

2.2 การวิเคราะห์ความหมายและประเมินความต่อเนื่องเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถี่ยงกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่ภูล่มโลและพื้นที่เชื่อมโยงตามแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด

การดำเนินกิจกรรมตามแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด ในช่วงเวลา การเปิดคุณการท่องเที่ยวปลายธันวาคม พ.ศ.2559 – เมษายน พ.ศ.2560 พบร่วม ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาเป็นอย่างมาก การจัดการที่จอดรถจุดต่างๆ บนภูล่มโลและพื้นที่เชื่อมโยงทำได้ดี ช่วยแก้ไขปัญหานักท่องเที่ยวรถส่วนตัวขึ้นไปยังภูล่มโล ส่งผลให้เกิดความเป็นระบบเรียบร้อย ปัญหาการจราจรติดขัดได้รับแก้ไข การสัญจรเป็นไปโดยสะดวกและปลอดภัย แต่อย่างไรก็ตามการแก้ปัญหาเหล่านั้นก็ยังคงเป็นเพียงการแก้ไขปัญหาระยะสั้นเท่านั้น ตลอดจนเป็นความสำเร็จที่เกิดขึ้นบนการบริหารจัดการแบบแยกเป็นส่วนๆ ระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่

เกี่ยวข้อง หรืออาจกล่าวสรุปได้ว่าเป็นการดำเนินงานที่ยังขาดการบูรณาการที่จะนำไปสู่แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดที่เป็นป้าหมายที่แท้จริงตั้งแต่การประชุมครั้งที่ 1

ผู้วิจัยจึงดำเนินการวิเคราะห์ความหมาย และประเมินความต่อเนื่องของ การดำเนินงานตามแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุดเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับ แนวทางที่จะพัฒนาไปสู่แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุด ตลอดจนทบทวนเป้าหมายและ ทิศทางที่ตั้งไว้ ดังนั้นแต่การประชุมครั้งที่ 1 ได้ดำเนินการจัดประชุม ในวันที่ 20 กรกฏาคม พ.ศ.2560 ในการประชุมในครั้งนี้ ได้มีการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญโดย คณะกรรมการ 20 คน รวมเป็น 80 คน โดยสามารถสรุปความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญกลุ่มต่าง ๆ ใน ตารางที่ 5 ได้ดังนี้

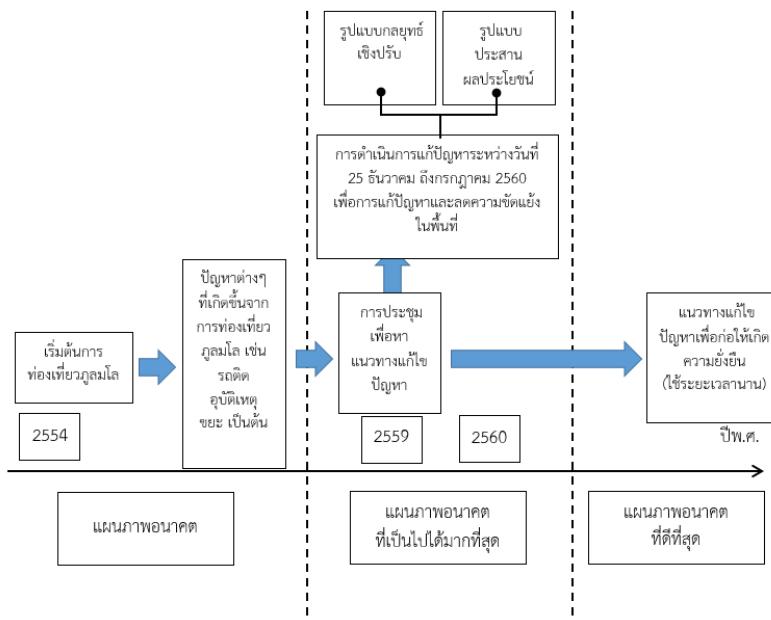
ตารางที่ 5 แสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญกลุ่มต่างๆ

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ	ความคิดเห็น
1. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนในการกำหนด นโยบายหรือผลักดันหรือกำกับควบคุมให้ นโยบายนั้นดำเนินไปตามข้อกำหนด/ แนวทางปฏิบัติของหน่วยงานนโยบายนั้นๆ	แผนกลยุทธ์ที่คณะกรรมการได้นำเสนอ นั้นมีความครอบคลุมและสอดคล้องกับ ประเด็นของการพัฒนาการท่องเที่ยว บนพื้นที่ภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยง
2. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เป็นแกนนำหรือเป็นกลุ่ม ผู้นำของชุมชนท่องเที่ยว บนพื้นที่ภูมิโลและ พื้นที่เชื่อมโยง	
3. กลุ่มนักวิชาการผู้มีประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ในการจัดทำยุทธศาสตร์/ แผนงานเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว	
4. กลุ่มตัวแทนของภาคเอกชนและกลุ่มสถาน ประกอบการที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง	ต้องการให้เพิ่มเติมมิติของการ พัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงด้วยมิติ เศรษฐกิจ เป็นฐาน (economic benefits based) เพื่อกระตุ้นให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วม

2.3 แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวนั้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวนั้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน เป็นสิ่งที่ได้มีการกล่าวถึงตั้งแต่การประชุมครั้งที่ 1 แต่ยังมีการดำเนินการนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากเป็นแผนที่จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการยาวนาน และเพื่อการดำเนินการแก้ไขปัญหาและความขัดแย้งในพื้นที่ให้ทันกับการท่องเที่ยวในช่วงเดือนธันวาคมปี พ.ศ.2559 จึงจำเป็นต้องดำเนินการตามแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุดก่อนดังรายละเอียดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

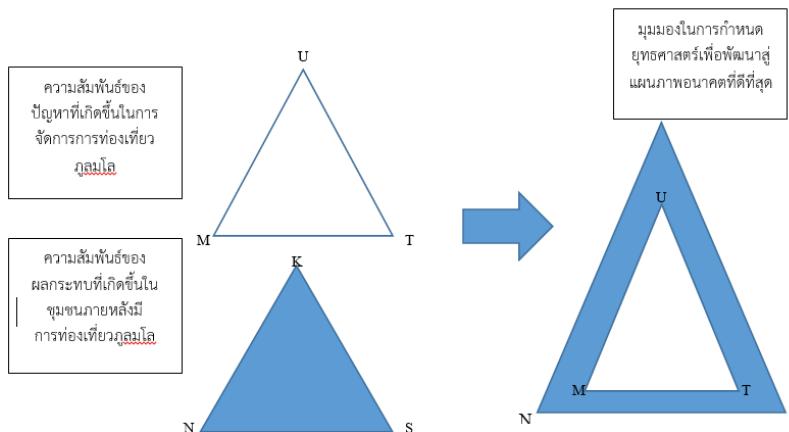
รูปที่ 1 แผนผังแสดงทัศนะเกี่ยวกับแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุดและแผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดของผู้เชี่ยวชาญจากการประชุมครั้งที่ 1

ผู้วิจัยขอเสนอประเดิ้นสำคัญจากการสัมภาษณ์ เรื่องรูปแบบของแผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดของชุมชนท่องเที่ยว และการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูลิ พื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืนตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยแยกตามกรอบการวิเคราะห์กลยุทธ์เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูลิและพื้นที่เชื่อมโยง โดยสามารถนำแนวโน้มสำคัญๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่สูงภูลิจากผู้เชี่ยวชาญและเข้าร่วมประชุมครั้งที่ 2 มาสรุปได้ 6 ด้าน ได้แก่ 1. ศักยภาพของชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูลิและพื้นที่เชื่อมโยง 2. คุณลักษณะของนักท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูลิและพื้นที่เชื่อมโยง 3. การบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูลิและพื้นที่เชื่อมโยง 4. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงด้วยมิติเศรษฐกิจเป็นฐาน (economic benefits based) 5. มาตรฐานการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง 6. การสนับสนุนของรัฐบาลและองค์กรภาครัฐ

จากการวิเคราะห์ภาพอนาคตที่ดีที่สุดของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูลิและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน ใน การประชุมครั้งที่ 1 โดยวิเคราะห์ความหมายและประเมินความต่อเนื่องเพื่อสร้างความเข้าใจที่เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูงตามแผนภาพอนาคต Scenario Agenda พร้อมทั้งติดตามตัวบ่งชี้สถานการณ์ เพื่อประเมินแผนภาพอนาคต Scenario Agenda เพื่อสร้างยุทธศาสตร์ โดยที่ประชุมได้ให้ความสำคัญกับพื้นที่ภูลิเป็นตัวตั้งจากนั้นทำการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับ 2 หัวข้อหลัก คือความสัมพันธ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ภูลิ และความสัมพันธ์ของผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนภายหลังมีการท่องเที่ยวภูลิ เพื่อทำการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาไปสู่แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดทั้งหมด 3 ทิศทาง คือ ทิศทางของแหล่งท่องเที่ยว ทิศทางของทรัพยากรมันุษย์ด้านการบริการและการท่องเที่ยว ทิศทางของการจัดการการท่องเที่ยว ดังรายละเอียดในรูปที่ 2

รูปที่ 2 สรุประยุทธ์อีกดีกว่ากับมุมมองในการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาไปสู่แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดจากการประชุมครั้งที่ 1

รูปแบบปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวภูมิโล		ผลกระทบที่เกิดขึ้นภายหลังมีการท่องเที่ยวภูมิโล	รูปแบบใหม่ที่ควรพัฒนาให้เกิดขึ้น	ทิศทางของแผนภาพอนาคต
แบรนด์ของพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นมา (U)	→	ความรู้ที่เป็นรากเหง้าของอัตลักษณ์ของพื้นที่ (K)	แบรนด์จะต้องประกอบด้วยความรู้ที่เป็นรากเหง้าของอัตลักษณ์ของพื้นที่ (UK)	ทิศทางของแหล่งท่องเที่ยว
นักท่องเที่ยวที่มาตามแบรนด์และสิ่งเสริมแบรนด์ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบใหม่ที่ทำลายอัตลักษณ์ของพื้นที่ (T)	→	ระบบการจัดเก็บความรู้ภายในชุมชนผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น (S)	นักท่องเที่ยวต้องเห็นค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในพื้นที่ (TS)	ทิศทางของทรัพยากรมนุษย์ด้านการบริการและการท่องเที่ยว

การจัดการการ ท่องเที่ยว ที่ตอบสนองแบรนด์และ ลดคุณค่าอัตลักษณ์อื่นๆ ในพื้นที่ (M)		เจ้าบ้านและ เครือข่ายที่ดีในชุมชน (N)	เปลี่ยนวิธีการจัดการ ให้การท่องเที่ยว แบบผู้ประกอบการสู่ ความเป็นเจ้าบ้านและ เครือข่ายที่ดีในชุมชน (MN)	ทิศทางของ การจัดการ การท่องเที่ยว
---	---	---	--	---

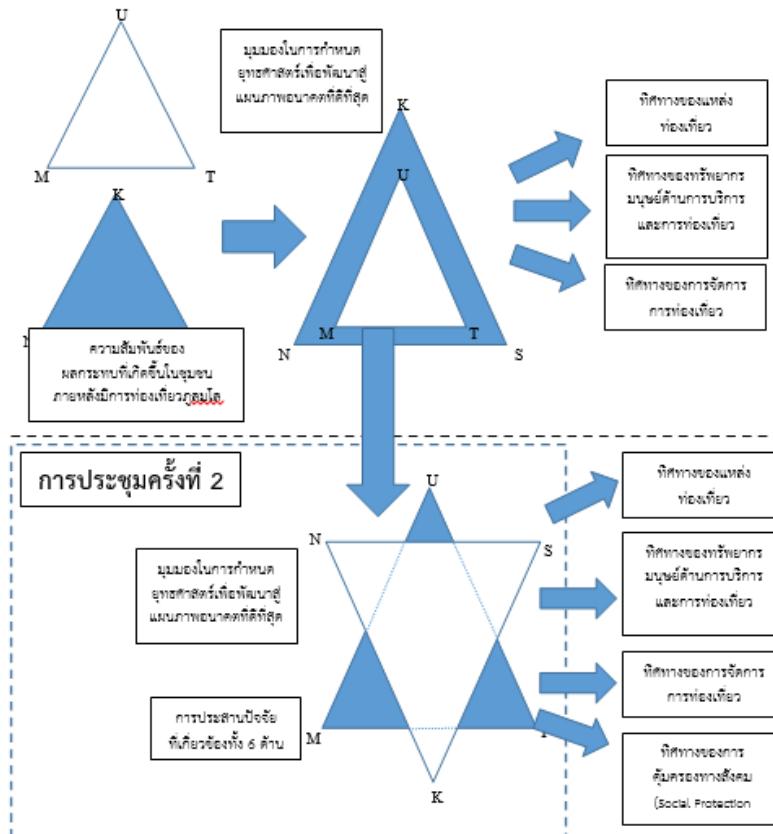
3.สร้างองค์ความรู้ ทิศทางและนโยบายแผนยุทธศาสตร์แผนกลยุทธ์
แผนงานโครงการทั้งระดับนโยบายและปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชน
ท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

ภายหลังจากการประชุมครั้งที่ 2 ทำให้สามารถสรุปได้ว่าการดำเนินงานที่
ผ่านมาตามแผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุดผ่านกระบวนการปรับเชิงทัศนคติ
และการประสานผลประโยชน์ร่วมกันสามารถแก้ไขปัญหาและลดความขัดแย้งใน
พื้นที่ได้เป็นอย่างดี แต่ก็เป็นที่ทราบและยอมรับในทุกภาคส่วนว่ายังคงเป็นเพียงแค่
การแก้ปัญหาในระยะสั้น ประกอบการศึกษาวิจัยของโครงการอยู่ 1
ศักยภาพและรูปแบบที่เหมาะสมของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิโล และพื้นที่
เชื่อมโยง โครงการอยู่ 2 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ภูมิโลและพื้นที่
เชื่อมโยง คงจะมีวิจัยจึงเลื่อนที่นี่ไว้ในส่วนของการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้ง 6 ด้าน
ได้แก่ แบรนด์ของพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นมา (U) นักท่องเที่ยวที่มาตามแบรนด์และส่งเสริม
แบรนด์ให้กลยุทธ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบใหม่ที่ทำลายอัตลักษณ์ของพื้นที่ (T)
การจัดการการท่องเที่ยวที่ตอบสนองแบรนด์และลดคุณค่าอัตลักษณ์อื่นๆ ในพื้นที่
(M) ความรู้ที่เป็นรากเหง้าของอัตลักษณ์ของพื้นที่ (K) ระบบการจัดเก็บความรู้ภายใน
ชุมชนผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น (S) และเจ้าบ้านเครือข่ายที่ดีในชุมชน (N) เป็นปัจจัยที่
จำเป็นต่อการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาไปสู่แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุด จึงนำเสนอ
ในการประชุมครั้งที่ 1 ส่งผลให้มีการนำปัจจัยทั้ง 6 ไปใช้ในการวิเคราะห์หารูปแบบ
ความสัมพันธ์เพื่อใช้ในการกำหนดแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาไปสู่แผนภาพอนาคตที่ดี

ที่สุดทั้งหมด 3 ทิศทาง คือ 1. ทิศทางของแหล่งท่องเที่ยว 2. ทิศทางของทรัพยากรมุนช์ย์ด้านการบริการและการท่องเที่ยวและ 3. ทิศทางของการจัดการการท่องเที่ยว

นอกจากนี้เมื่อคณะผู้วิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ แล้ว เล็งเห็นว่า ทิศทางที่ 3 น่าจะยังไม่เพียงพอต่อการสร้างความยั่งยืนทางด้านการท่องเที่ยวให้กับพื้นที่ภูมิโล และพื้นที่เชื่อมโยง เนื่องจากการวิเคราะห์ในการประชุมดังกล่าว เป็นเพียงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงการจับคู่ตัวแปร ซึ่งแต่เดิมเป็นการจับคู่สามเหลี่ยมหรือการมองความสัมพันธ์ที่เป็นชุดจากปลายแหลมด้านหนึ่งไปสู่ปลายแหลมอีกด้านหนึ่ง ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ทำการประสานปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้ง 6 ด้าน เพื่อก่อให้เกิดมุมมองในหลากหลายมิติมากยิ่งขึ้น และให้เห็นทิศทางอื่นที่ซ่อนอยู่นั่น คือ ทิศทางของการคุ้มครองทางสังคมดังปรากฏในรูปที่ 3

รูปที่ 3 สรุประยุทธ์เพื่อพัฒนาไปสู่แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดจากการประชุมครั้งที่ 2

จากรูปที่ 3 ทำให้สามารถมองเห็นและเปรียบเทียบการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการกำหนดดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาสู่แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดระหว่างการประชุมครั้งที่ 1 และการประชุมครั้งที่ 2

“ได้อย่างชัดเจน ว่ารูปแบบความสัมพันธ์ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องจากการประชุมครั้งที่ 1 ซึ่งมีเพียงแค่ 3 รูปแบบนั้นได้เพิ่มมากขึ้นถึง 12 รูปแบบ ดังตารางที่ 6 ต่อไปนี้

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องระหว่างการประชุมครั้งที่ 1 และการประชุมครั้งที่ 2

การประชุมครั้งที่ 1			การประชุมครั้งที่ 2		
ตัวแปร	ตัวแปร	รูปแบบความสัมพันธ์	ตัวแปร	ตัวแปร	รูปแบบความสัมพันธ์
U	K	แบรนด์จะต้องประกอบด้วยอัตลักษณ์ของพื้นที่ (UK)	U	N	ปรับจากแบรนด์ของพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นมาให้กับบ้านเป็นเจ้าบ้านและเรื่อยๆข้ามที่ตั้งในชุมชน (UN)
			U	S	ปรับจากแบรนด์ของพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นมาให้กับบ้านเป็นระบบการจัดการความรู้ภายในชุมชนผ่านภูมิปัญญา (US)
			T	N	นักท่องเที่ยวที่มาตามแบรนด์จะเปลี่ยนรูปแบบความสนใจโดยจะเลือกติดต่อกับเจ้าบ้านและเรื่อยๆข้ามที่ตั้งในชุมชนโดยตรง สอดคล้องตาม Lifestyle ของตนเอง (TN)
			T	K	นักท่องเที่ยวที่มาตามแบรนด์จะต้องให้ความสำคัญกับความรู้ที่เป็นรากเหง้าของอัตลักษณ์ของพื้นที่ (TK)
T	S	นักท่องเที่ยวต้องเห็นค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในพื้นที่ (TS)	M	K	การจัดการการท่องเที่ยวที่ตอบสนองเพียงแต่แบรนด์และคุณค่า อัตลักษณ์อื่นๆในพื้นที่ท้องปรับเป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความรู้ที่เป็นรากเหง้าของอัตลักษณ์ของพื้นที่ (MK)
			M	S	การจัดการการท่องเที่ยวที่ตอบสนองเพียงแต่แบรนด์และคุณค่าอัตลักษณ์อื่นๆในพื้นที่ท้องปรับเป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความรู้ภายในชุมชนผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น (MS)
			K	M	อัตลักษณ์ของพื้นที่ที่จำเป็นต้องได้รับการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับอัตลักษณ์ของพื้นที่ (KM)
			K	T	อัตลักษณ์ของพื้นที่ที่จะกำหนดคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาร่วมท่องเที่ยว (KT)
M	N	เปลี่ยนผู้ประกอบการสู่ความเป็นเจ้าบ้าน และเครือข่ายที่ดีในชุมชน (MN)	N	U	เจ้าบ้านและเรื่อยๆข้ามที่ตั้งในชุมชนสามารถที่จะพัฒนาเป็นแบรนด์ตัวเอง (NU)
			N	T	เจ้าบ้านและเรื่อยๆข้ามที่ตั้งในชุมชนสามารถที่จะติดต่อกับนักท่องเที่ยวโดยตรง (NT)
			S	U	ภูมิปัญญาสามารถที่จะพัฒนาให้กับบ้านเป็นแบรนด์ตัวเอง (SU)
			S	M	ภูมิปัญญาจะเป็นต้องได้รับการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับภูมิปัญญาของพื้นที่ (SM)

จากตารางรูปแบบความสัมพันธ์ข้างต้น พบทิศทางที่ 4 ซึ่งเป็นจุดเชื่อมระหว่างปัจจัยกับผลแห่งความสำเร็จ คือ การคุ้มครองทางสังคม (Social Protection) เพิ่มขึ้นมาและสามารถสรุปทิศทางและยุทธศาสตร์ของแผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืนได้ ดังนี้

ตาราง 7 ทิศทางและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับแผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดของชุมชนท่องเที่ยวและการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน

วิสัยทัศน์			
การบริหารจัดการบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าและรักษาคุณค่าอย่างยั่งยืนโดยการบริหารจัดการแบบร่วมรับผิดชอบ			
ทิศทางที่หนึ่ง แหล่งท่องเที่ยว	ทิศทางที่สอง ทรัพยากรมูนปัยญาด้านบริการและการท่องเที่ยว	ทิศทางที่สาม การจัดการการท่องเที่ยว	ทิศทางที่สี่ การคุ้มครองทางสังคม
1. 365 วันเที่ยวไม่หมด บนประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและชุมชนคนพื้นที่สูงภูมิโล (UN)	4. เสริมสร้างพลังภูมิปัญญาของชุมชนคนพื้นที่สูงภูมิโลเพื่อการท่องเที่ยว (US)	6. การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมภาพลักษณ์และการตลาดเชิงรุกสำหรับการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชนคนพื้นที่สูงภูมิโล (TN)	11. สร้างความเชื่อมั่นในอัตลักษณ์ของพื้นที่และพัฒนาต่อยอดให้มีความเข้มแข็ง เพื่อกำหนดลักษณะนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มได้ (KT)
2. พัฒนาประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและชุมชนคนพื้นที่สูงให้กล้ายเป็นแบรนด์แทนชาครุระเมืองไทย (NU)	5. เสริมสร้างพลังอัตลักษณ์ของชุมชนคนพื้นที่สูงภูมิโลเพื่อการท่องเที่ยว (TK)	7. การจัดการการท่องเที่ยวที่เน้นการใช้อัตลักษณ์ของพื้นที่เป็นตัวขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในภาพรวม (MK)	12. สร้างความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม (NT)

<div style="text-align: center;"> วิสัยทัคค์ การบริหารจัดการบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่า และรักษาคุณค่าอย่างยั่งยืนโดยการบริหารจัดการแบบร่วมรับผิดชอบ </div>			
ทิศทางที่หนึ่ง แหล่งท่องเที่ยว	ทิศทางที่สอง ทรัพยากรมนุษย์ ด้านบริการและการ ท่องเที่ยว	ทิศทางที่สาม การจัดการการ ท่องเที่ยว	ทิศทางที่สี่ การคุ้มครองทางสังคม
3. เสริมสร้างพลัง ภูมิปัญญาเพื่อ ¹ พัฒนาเป็นแบรนด์ ชุมชนคนพื้นที่สูง ภูมิโลก (SU)		8. การจัดการการ ท่องเที่ยวที่เน้นการ ใช้ภูมิปัญญาในพื้นที่ เป็นตัวขับเคลื่อน การท่องเที่ยวใน ภูมิรวม (MS)	
		9. นำอัตลักษณ์อัน ² หลักหลาຍของ ชุมชนพื้นที่สูง ภูมิโลกสู่การจัดการ การท่องเที่ยวที่ เหมาะสม (KM)	
		10. นำภูมิปัญญาอัน ³ หลักหลาຍของ ชุมชนพื้นที่สูง ภูมิโลกสู่การจัดการ การท่องเที่ยวที่ เหมาะสม (SM)	

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิโลกและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน มีข้อค้นพบในเรื่องของเนื้อหา และวิธีวิทยาใน การวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง กรณีศึกษาภูมิโลกและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน สิ่งที่เป็นแนวคิดหลักเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนของการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยง คือแนวความคิดในการบริหารจัดการร่วม (Co-Management) ไม่ทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน คือ ทำให้ทั้งคนในและคนนอกเห็นคุณค่าร่วมกัน โดยที่ประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบการต่างๆ เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินกิจการท่องเที่ยวของชุมชนในฐานะ หุ้นส่วนทางสังคม Social Partnership เพื่อร่วมรับผลประโยชน์และรับผิดชอบต่อชุมชน ตลอดจนการดำเนินเรื่องขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่มากกว่ากระแสของนักท่องเที่ยวและรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่จะนำเข้ามาสู่พื้นที่ พร้อมทั้งดำเนินกิจกรรมภายใต้แนวคิดการผ่านความร่วมมือให้เกิดมูลค่าเพิ่มจากสิ่งที่มีอยู่เดิมพร้อมทั้งรักษาคุณค่าบนฐานท้องถิ่น

แผนภาพอนาคตในการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืนมี 2 รูปแบบ คือ แผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด และแผนภาพอนาคตที่ดีที่สุด โดยมีรายละเอียด ดังนี้

แผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุดในการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน ซึ่งนำมาจากกระบวนการวางแผนทางแก้ไขปัญหา และลดความขัดแย้งในพื้นที่ในระยะสั้น ประกอบด้วยรูปแบบบ่อย คือ รูปแบบกลยุทธ์เชิงปรับและรูปแบบการประสานผลประโยชน์

แผนภาพอนาคตที่ดีที่สุด สำหรับการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน โดยมีวิสัยทัศน์ คือ การบริหารจัดการบนฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญา ท้องถิ่น เพื่อเพิ่มมูลค่า และรักษาคุณค่าอย่างยั่งยืนโดยการบริหารจัดการแบบร่วมรับผิดชอบ พร้อมทั้งพัฒนา 4 ทิศทาง ได้แก่ ทิศทางด้านแหล่งท่องเที่ยว ทิศทางด้านทรัพยากรม努ญ์ด้านการบริการและการท่องเที่ยว ทิศทางด้านการจัดการการท่องเที่ยว และทิศทางด้านการคุ้มครองทางสังคม Social Protection

2. วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงกรณีศึกษาภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยงอย่างยั่งยืน จากการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ผู้วิจัยเลือกห็นวิธีวิทยาในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ มีทั้งหมด 3 ระดับ

ระดับที่ 1 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องแบบแยกส่วน ระหว่างความสัมพันธ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการการท่องเที่ยว全局 พบว่า การที่จะทำให้สามารถกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อวางแผนภาพอนาคตได้เพียงแค่ แผนภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาในระยะสั้นเท่านั้น ยังไม่สามารถก่อให้เกิดความยั่งยืนได้

ระดับที่ 2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องแบบช้อนทับ ระหว่างความสัมพันธ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการการท่องเที่ยว全局 พบว่า รูปแบบการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องสามารถกำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อวางแผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดได้ โดยมีทิศทางทั้งสิ้น 3 ทิศทาง ได้แก่ ทิศทางด้าน แหล่งท่องเที่ยว ด้านทรัพยากรมณฑ์ ด้านการบริการและการท่องเที่ยว และทิศ ทางด้านการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งการวิเคราะห์ด้วยรูปแบบดังกล่าวยังไม่สามารถ เห็นถึงมุมมองที่หลากหลายได้ เพราะคนส่วนใหญ่มองว่าสิ่งที่เป็นไปได้มากที่สุด คือ สิ่งที่ถูกต้อง จึงหยุดการพัฒนาไว้เพียงแค่นั้น เพราะมองไม่เห็นทางออก เนื่องจาก เอาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมาช้อนทับ กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ชุมชน และกำหนดเป็นทิศทางการพัฒนาในรูปแบบเชิงช้อน

ระดับที่ 3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องแบบประสาน ประยุกต์ระหว่างความสัมพันธ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการการท่องเที่ยว全局 ส่งผลให้ทราบว่าเพื่อก่อให้เกิดมุมมองในหลากหลายมิติมากยิ่งขึ้น และให้เห็นทิศทาง อื่นที่ช้อนอยู่นั้น คือ ทิศทางของกรุ๊ปคุ้มครองทางสังคม สามารถมองเห็นรูปแบบ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเพิ่มขึ้นจาก 3 รูปแบบเป็น 12 รูปแบบ ดังนั้น การทำแผนภาพอนาคตที่ดีที่สุดจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนมุมมองและกำหนดประเด็น สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ในที่นี้ได้ตั้งให้ความรู้ที่เป็นรากเหง้าของ อัตลักษณ์ของพื้นที่เป็นฐาน

อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินการประสานปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้ง 6 ด้าน เป็นวิธี วิทยาใหม่ในการวิเคราะห์เพื่อจัดทำแผนภาพอนาคต (Scenario Agenda) ซึ่งยังไม่ เคยมีการคิดค้นมาก่อน แต่เดิมยังคงยึดติดอยู่กับแผนภาพที่ได้จากการประชุมครั้งที่ 1 ซึ่งการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความคิดในการสร้างแผนภาพครั้งที่ 1 โดยการจัด ประชุมแผนภาพอนาคตครั้งที่ 2 เพื่อดูความต่อเนื่องความเป็นไปได้ และ การปรับเปลี่ยนทิศทางส่วนใหญ่ พบว่าส่วนใหญ่ยังคงเป็นเพียงการวิเคราะห์

ความสัมพันธ์แบบซ้อนทับเนื่องจากยังคงยึดติดกับการแทนที่ปัจจัยที่เกี่ยวข้องระหว่างการท่องเที่ยวกับชุมชน ยังไม่มีการประสานปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้ง 6 ด้าน เพื่อการวิเคราะห์ผลจากการค้นพบวิธีวิทยาในการวิเคราะห์ดังกล่าวจะนำไปสู่รูปแบบการวิเคราะห์ใหม่ นำไปสู่ความยั่งยืนในการดำเนินการจัดการชุมชนบนพื้นที่สูงอื่นๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะด้านวิชาการ

- การพัฒนาการออกแบบการเรียนรู้การเป็นเจ้าบ้านที่ดีเพื่อการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนท้องถิ่น
  - การพัฒนาเครือข่ายศูนย์ความเป็นเลิศในการพัฒนาทุนมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวชุมชนที่สูง เพื่อพัฒนานักสื่อสารวัฒนธรรมและการออกแบบแบบประสบการณ์ทางการท่องเที่ยว

2. ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย การพัฒนาศักยภาพและรูปแบบที่เหมาะสมของชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยง โดยยึดพื้นที่เป็นตัวตั้ง Area-based Approach (ชุมชนท่องเที่ยวเป็นตัวตั้งนำแห่งท่องเที่ยวภูมิโล) อย่างจริงจัง โดยจะมีการผลักดันประเด็นการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน (Community-based Tourism) บนพื้นฐานแนวคิดการบริหารจัดการร่วม (Co-Management) ที่ชัดเจน

3. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- สำหรับกลุ่มผู้ดำเนินการหรือกลุ่มชุมชนท่องเที่ยวบนพื้นที่ภูมิโล และพื้นที่เชื่อมโยง มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน (Community-based Tourism) บนพื้นฐานแนวคิดการบริหารจัดการร่วม (Co-Management) โดยต้องมีความเข้าใจหลักการและวิธีการที่ถูกต้องและชัดเจน สอดคล้องกับแนวคิดเครือข่าย (Networking) การมีส่วนร่วมของสมาชิกครัวเรือน การประสานงานกับกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ เพื่อสร้างพันธมิตรในการทำการตลาด และสร้างความเข้าใจของกิจกรรม

การท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิโล เพื่อความยั่งยืนของชุมชนให้ผู้ประกอบการได้รับรู้ถึง เป้าหมาย และศักยภาพของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อ ลดมุ่งมองที่ไม่ได้ต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

- สำหรับกลุ่มตัวแทนของภาคเอกชนและกลุ่มสถานประกอบการ จะต้องมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินกิจการการท่องเที่ยวของ ชุมชนในฐานะ หุ้นส่วนทางสังคม (Social Partnership) ทำหน้าที่ในการบริการ ท่องเที่ยว การรักษาสิ่งแวดล้อม การบริการน้ำซัม การสร้างมาตรฐานในการบริการ ตลอดจนคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่มากกว่ากระแสของ นักท่องเที่ยว และรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่จะนำเข้ามาสู่พื้นที่ พร้อมทั้งดำเนิน กิจกรรมภายใต้แนวคิดการพسانความร่วมมือให้เกิดมูลค่าเพิ่มจากสิ่งที่มีอยู่เดิม เช่น ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ท้องถิ่น

- สำหรับ อุทยานแห่งชาติภูทินร่องกล้าในฐานะที่เป็นหน่วยงานหลักในการดูแลพื้นที่ภูมิโล ควรดำเนินการวางแผน และปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบ การทำงานของหน่วยงานให้มีศักยภาพในการดูแลพื้นที่ภูมิโลในมิติด้าน การท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน โดย ตั้งอยู่บนหน้าที่หลัก คือ การดูแลในเรื่องกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ กล่าวคือ อุทยาน แห่งชาติภูทินร่องกล้าควรทำหน้าที่ในการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ กฎระเบียบ ข้อบังคับแก่ค่านในพื้นที่ภูมิโล อันได้แก่ ประชาชนทั่วไปและ ผู้ประกอบการ หน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในพื้นที่ภูมิโลและพื้นที่ใกล้เคียง ตลอดจนนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ภูมิโลและพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อที่จะได้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามกฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ

- สำหรับอุทยานแห่งชาติภูทินร่องกล้า ควรมีการวางแผนพัฒนาส่งเสริม การท่องเที่ยวภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยง โดยกำหนดขีดความสามารถของพื้นที่ภูมิโล ที่รองรับได้ เช่น การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละวันไม่ให้มากเกินไป เพราะจะ เป็นการรบกวนพื้นที่และอันตรายหรือธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรมได้ง่าย การเก็บ ภาษีการใช้พื้นที่ภูมิโลภายใต้มาตรการที่มาจากการชี้อุบัติภัย ร่วมกันระหว่างอุทยาน แห่งชาติภูทินร่องกล้าและชุมชนที่เชื่อมโยงพื้นที่ภูมิโล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวแบบ Co-Management โดยใช้แนวความคิดเรื่อง

ธรรมมาวิบาลสิ่งแวดล้อม เป็นกลไกสำคัญในการจัดระเบียบเพื่อสร้างความยั่งยืน ให้กับพื้นที่ภูมิโลที่กำลังเผชิญกับกระแสการท่องเที่ยวมา hazırlanเป็นจุดบัน

- สำหรับอุทยานแห่งชาติภูทินร่องกล้าควรเพิ่มบทบาทในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้วยการให้ความรู้ และปลูกจิตสำนึกรักษาเป็นเจ้าของในทรัพยากรธรรมชาติกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ พร้อมให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ให้เป็นเป็นแนวทางของความยั่งยืน ควบคู่ไปกับการควบคุมรักษาภูมิปัญญาและเปิร์บไม้ให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

- สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ภูมิโลและพื้นที่เชื่อมโยง นับได้ว่าเป็นหน่วยงานที่ทำงานใกล้ชิดกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว ควรเพิ่มบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวและช่วยกระตุ้นการเข้ามา มีส่วนร่วมของชุมชนและภาคเอกชน ในการพัฒนาพร้อมทั้งพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญา และอัตลักษณ์ในพื้นที่ เพื่อก่อให้เกิดคุณค่าและมูลค่าเพิ่มของการท่องเที่ยวในพื้นที่

รายการอ้างอิง

กันทิมา จินโต. (2550). ศักยภาพของชุมชนย่านคลองดำเนินสะดวกในการจัดการการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Home stay). วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยคริสต์วิทยาลัย.

กมล สุดประเสริฐ. (2540). การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน. กรุงเทพฯ: เจเอ็นพี.

จิระภา ฉิมสุข. (2544). ศักยภาพของชุมชนในด้านทันตสาธารณสุข. วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

จิรวัฒน์ พิรัสันต์. (2555). รายงานการวิจัยเรื่อง โครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

จิรวัฒน์ พิรัสันต์ และคณะ. (2553). โครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้านเศรษฐกิจและสังคม. กรุงเทพฯ : กองทุนสนับสนุนการวิจัย 85 ชุลีรัตน์ จันทร์เชื้อ. (2547). รายงานการวิจัยเรื่อง การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติภูทินร่องเกล้า. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

______. (2552). รายงานการวิจัยเรื่อง การวิจัยเพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ่อเกลือพันปี ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอครัวไทย จังหวัดพิษณุโลก. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

ดวงใจ หล่อรอนวนิชย์. (2550). “รัฐ ทุน ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวในญี่ปุ่น: กรณีของเมืองโยมิตัน”. เอเชียปริทัศน์. ปีที่ 28 ฉบับที่ 2 หน้า : 183-218.

นิการัตน์ สายประเสริฐ. (2553). การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลห้วยสัตว์ ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.
วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

นิการัตน์ วรประดิษฐ์. (2551). การจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บนพื้นที่สีเขียวบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.
เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บันตร อ่อนด้า และวิริยา น้อยวงศ์นยังค์. (2533). ยุทธศาสตร์ในการพัฒนา ชนบท: ประสบการณ์ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สาขาวัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พชรวรรณ ทวงศ์. (2555). แนวทางการเพิ่มศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากมุมมองของชุมชน: กรณีศึกษาอุทยานสัตว์ป่าภาคอีสาน ตอนบน ขอนแก่น-อุดรธานี จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เพชร ศรีนนท์ศิริ. (2556). รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

พิมพ์ระหวี โรจน์รุ่งสัตย์. (2551). การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน. เพชรบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.

_____. (2553). การท่องเที่ยวชุมชน. กรุงเทพฯ: โอล.เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์.
มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. (2548). มูลค่าเพิ่มในประเทศของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มนทาราดี พุลเกิด. (2552). การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อ

ความยั่งยืน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. (2475). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.(อัดสำเนา)

ลีลาภรณ์ นครทรรพ และคณะ.(2528). ตัวชี้วัดสถานรับงานพัฒนาชนบท:

ประสบการณ์จากนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนห้องถินพัฒนา.

วรรณพร วินิชานุกร, วรรณนิภา จัตุชัย และมาลี บุญยะมา. (2541).รายงานการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย.

กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

วรรณลัญช์ สจจภรัตน์. (2553). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาชุมชนทุ่งเพล ตำบลลมั่น อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี. บทความใน การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยกรุงเทพ สืบคันจากอินเตอร์เน็ต (<http://proceedings.bu.ac.th/?start=80> วันที่สืบคัน 11 มกราคม พ.ศ.2559)

วิลาศ เตชะไพบูลย์. (2538.) การท่องเที่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2538. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโลกสีเขียว.

วงศิน ปัญญาสุรตระกูล. (2550). รายงานการวิจัยเรื่อง โครงการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ระเบียงวัฒนธรรม (กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยเรศวร.

ศิริพร พงษ์ศรีโรจน์. (2540). องค์การและการจัดการสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. กรุงเทพฯ: เทคนิค.

ศิริพร พันธุลีและคณะ. (2552). รายงานการวิจัยเรื่อง การวิจัยและพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อสร้างความเข้มแข็งโดยใช้กระบวนการ มีส่วนร่วมของชุมชนทั่วทั้งหมู่บ้าน อำเภอสอง จังหวัดแพร่. เขียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ศุภวรรณ เข็มเมืองพาน และคณะ. (2556). รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาบ้านไร่กองขิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สกุล วงศ์กานต์สินธุ. (2549). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. นครราชสีมา: คณะมนุษย์ศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

สมชาย เลี้ยงพรพรรณ. (2547). รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณทะเลสาบสงขลา. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สมฤดิ นิโคราวัฒนยิ่ง และสุจิตรา วานนาดำรงดี บรรณาธิการ. (2550). จับสถานการณ์ธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม. นนทบุรี: สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.

สรีร์ บุญญาณุพงศ์ และคณะ. (2552). รายงานการวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาชุมชนประวัติศาสตร์ขุนตาน อำเภอแม่ท่า จังหวัดลำพูน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เสรี พงศ์พิศ. (2546). ฐานคิดจากแผนแม่บ้านสุวิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: รังสีการพิมพ์.

เสรี พงศ์พิศ. (2551). แผนแม่บ้านชุมชน ประชาพิจัยและพัฒนา. กรุงเทพฯ: พลังปัญญา.

สุดชีวัน นันทawan ณ อยุธยา. (2551). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุดา ท้าวสุวรรณ. (2530). การเป็นผู้นำในชุมชน. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและคำสอน มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ.

สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. (2548.) โครงการสัมมนาเพื่อการวางแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบ

บูรณาการอย่างยั่งยืนในจังหวัดระนอง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2540). รายงานชี้สุดท้าย การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุ. (2537). สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
อัจฉรา ஸ์โรบล. (2547). การมีส่วนร่วมของชุมชนโดยเด่นในการพัฒนาภูมิปัญญาด้านสิ่งทอ. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจจ่อ. (2539.) การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ภาษาอังกฤษ

Buckley, R.C. (1994). A framework for ecotourism research. Annual of tourism research Vol. 21No.3.

Boo. (1990). Ecotourism: The potentials and pitfalls. Vol.1 and 2. World Wildlife Fund: Washington D.C.

Ceballos-Lascurain, H. (1996). Tourism, ecotourism and protected Areas: The state of nature based tourism around the world and guidelines for its development. IUCN, Gland, Switzerland, and Cambridge, United Kingdom.

Griffin, R.W. (1996). Management. 5th ed. Boston: Houghton Mifflin.

The Ecotourism Society. (1991). "The ecotourism society's definition".

The ecotourism society newsletter (Spring):1.